

DE BURGEMEESTERS VAN TONGEREN EN DE DORPEN VAN TONGEREN OVER DE VETERANEN VAN NAPOLEON IN HUN GEMEENTE, 1815

Rombout Nijssen

Nadat Napoleon gedurende ruim tien jaren een groot deel van Europa zijn wil had weten op te leggen, kreeg hij - na de catastrofale veldtocht in Rusland - in oktober 1813 in Leipzig een zware nederlaag tegen de verzamelde legers van zijn tegenstanders te verwerken. Daarop zag hij zich in eerste instantie verplicht zijn leger binnen de grenzen van het oude Frankrijk terug te trekken. Vervolgens moest hij op 31 maart 1814 de ultieme vernedering slikken, toen geallieerde legers onder leiding van de Russische tsaar zelfs Parijs bezetten.

Deze gebeurtenissen werkten door tot in de kleinste dorpen. De invoering van de dienstplicht had er immers voor gezorgd dat in de voorgaande jaren jongemannen uit al onze dorpen en steden dienst hadden moeten nemen in het Franse leger. In de lente van 1814 werd wat van de Franse legers overbleef grotendeels ontbonden, en de mannen die de Napoleontische oorlogen overleefd hadden mochten weer naar huis. Velen zullen wellicht graag weer naar huis gegaan zijn, maar voor anderen - die jarenlang in een soms prestigieuze functie in het Franse leger Europa doorkruist hadden en van de ene overwinning naar de andere geleid waren - was het een harde dobber om in hun thuisdorp een nieuw leven te moeten beginnen.

Bestuurlijke veranderingen

Ondertussen was op 11 april 1814 het Verdrag van Fontainebleau ondertekend. Daarin zag de Franse keizer af van zijn troon en werd vastgelegd dat hij zich zou terugtrekken op het eiland Elba.

Ten aanzien van de gebieden die de Franse legers sinds de Revolutie veroverd hadden, werd een maand later, in het Verdrag van Parijs van 30 mei 1814 tussen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Pruisen, Rusland en Oostenrijk overeengekomen dat de grenzen van Frankrijk zouden worden teruggebracht naar de situatie van 1 januari 1792. Ten noorden van Frankrijk zou een nieuw koninkrijk ingericht worden, waarvan de grenzen later, in Wenen, zouden vastgesteld worden. In eerste instantie werden de voormalige Nederlandse gebieden samengebracht in een nieuw koninkrijk, het Koninkrijk der Nederlanden, terwijl de gebieden die nu België uitmaken, sinds de verdrijving van de Franse legers uit dit gebied verdeeld waren over drie *generaal-gouvernementen*: het generaal-gouvernement België, dat de huidige provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Henegouwen, Vlaams- en Waals Brabant,

Antwerpen en Namen bevatte, het generaal-gouvernement van de Nederrijn, dat de voormalige Franse departementen van de Nedermaas, van de Roer en van de Ourthe – en dus ook de huidige provincies Limburg en Luik – bevatte, en het generaal-gouvernement van de Middenrijn, dat de voormalige departementen van de Wouden (Luxemburg), van Rijn en Moesel, van de Saar en van Mont-Tonnerre of Donnersberg bevatte. Deze gebieden werden bestuurd door gouverneurs-generaal, bijgestaan door een voorlopige regering. Aan het hoofd van de besturen in ieder voormalig departement stond een regeringscommissaris, waarvan de opdracht vergelijkbaar is met die van onze provinciegouverneurs.

Vanaf 1 augustus 1814 werd Willem van Oranje - die al koning was van de noordelijke Nederlanden – ook gouverneur-generaal van het generaal-gouvernement België, zodat hij de eenmaking in het Koninkrijk der Nederlanden kon voorbereiden. Voor onze provincie is het nog van belang te vermelden dat het generaal-gouvernement België op 20 augustus 1814 uitgebreid werd met de gebieden van de departementen van de Ourthe en van de Nedermaas die ten westen van de Maas lagen, waaronder het huidige Belgisch Limburg.

Je kan een land maar goed besturen als je het goed kent, zo wisten Willem van Oranje en zijn regering, en één van de dingen die de regering graag wilde weten was hoeveel veteranen uit de legers van Napoleon er waren, en waar die woonden. De Franse legers waren, nadat Napoleon verslagen was, grotendeels ontbonden, maar voor veel soldaten betekende de reis van de plaats waar zij zich bevonden toen hun eenheid werd ontbonden naar hun woonplaats een hele opgave. Velen deden er maanden over om weer thuis te geraken.

Het is in dat verband dat regeringscommissaris Van Panhuys, van het op de linker Maasoever gelegen deel van het departement van de Nedermaas, op 3 oktober 1814 in een omzendbrief aan de burgemeesters in zijn ambtsgebied vroeg hem maandelijks een lijst te bezorgen van de voormalige soldaten uit het Franse leger die weer in hun thuisgemeente aangekomen waren. De lijsten die hem toegestuurd werden, worden nu bewaard in het Regionaal Historisch Centrum in Maastricht. Weinig burgemeesters dienden getrouw iedere maand een lijst in en omdat concrete richtlijnen voor de opmaak van de lijsten ontbraken, was eenvormigheid ver te zoeken. Op die manier was het voor de medewerkers van Van Panhuys moeilijk om een systematisch overzicht van de stand van zaken op te maken.

DÉPARTEMENT
DE LA
MEUSE-INFÉRIEURE.

GOUVERNEMENT GÉNÉRAL DE LA BELGIQUE.

Hasselt, le 3 Octobre 1814.

CIRCULAIRE.
N.º 9.

LE COMMISSAIRE DU GOUVERNEMENT,

*à Messieurs les Maires du Département
de la Meuse-inférieure (Rive gauche.)*

MESSIEURS;

J'é vous invite à me transmettre de suite la liste des militaires retirés du service de France et rentrés dans leurs foyers jusqu'au 30 Septembre dernier, et à m'envoyer un pareil état à l'expiration de chaque mois.

Je vous serai obligé, Messieurs, de l'exactitude que vous mettrez à me transmettre les renseignements que je réclame.

J'ai l'honneur de vous assurer de ma parfaite considération.

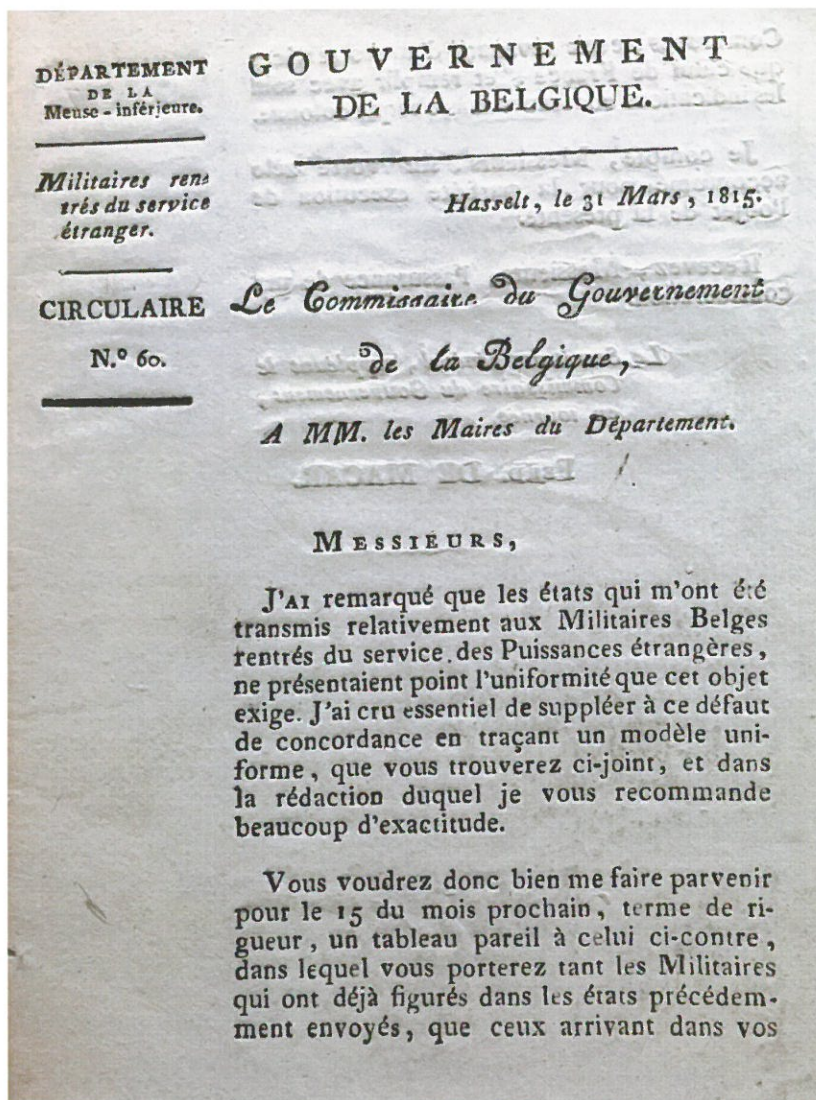
VAN PANHUYS.

De omzendbrief van regeringscommissaris Van Panhuys, 3 oktober 1814.

In maart van het volgende jaar werd juiste informatie over de veteranen nog belangrijker. Napoleon had immers op 1 maart 1815 weer voet aan wal gezet in Frankrijk, en wist na een zegetocht van drie weken op 20 maart Parijs te bereiken en er de touwtjes weer in handen te nemen. De bestuurders van de landen, die de coalitie gevormd hadden die Napoleon een jaar eerder verslagen had, en meer nog de bestuurders van de bevrijde gebieden, waren onzeker over wat de toekomst zou brengen. Wat zouden Napoleons bedoelingen zijn? Zou hij - nu de Fransen zich blijkbaar zo gewillig weer rond hem geschaard hadden - opnieuw plannen ontwikkelen om zijn macht ook buiten Frankrijk uit te breiden? En hoe zat het met de loyaliteit van zijn voormalige soldaten? Zouden de mannen die een jaar geleden naar huis gestuurd waren bereid zijn de wapens opnieuw op te nemen voor hun voormalige keizer? En

waar zaten die veteranen eigenlijk? Hoe hadden zij zich geïntegreerd in hun oude woonplaats?

Om een antwoord te krijgen op die vragen liet Van Panhuys op 31 maart 1815 zijn secretaris-generaal Ferdinand de Macar een tweede omzendbrief naar de burgemeesters sturen, waarin hij hen opdroeg hem tegen 15 april een overzicht te bezorgen van de voormalige militairen die weer thuis waren. Deze keer moesten niet alleen de veteranen van het Franse leger, maar alle voormalige militairen *rentrés du service des puissances étrangères* in de lijst opgenomen worden. Geleerd door de ervaring, en met het oog op de eenvormigheid van de informatie die aan de regeringscommissaris bezorgd moest worden, werd deze keer een modelformulier bij de omzendbrief gevoegd. In de weken daarna togen de gemeentebesturen aan het werk en tegen 15 april waren de formulieren uit zo goed als alle gemeenten in de lokalen van het regeringscommissariaat in Hasselt aangekomen.

De omzendbrief van secretaris-generaal Ferdinand de Macar, 31 maart 1815.

Los van de bedoelingen waarmee deze lijsten van veteranen destijds werden opgesteld, bieden zij vandaag een goed overzicht van het aantal voormalige *soldaten van Napoleon* in de Limburgse dorpen en steden in de lente van 1815. Ook de lijst die door de *maires* of burgemeesters van Berg, Henis, Lauw, Mal, Neerrepn, Overrepn, Riksingen, 's-Herenelderen, Tongeren en Widooie werden opgesteld en vervolgens aan de regeringscommissaris bezorgd werden, bleven bewaard.

In april 1815 waren dit de *maires* of burgemeesters van onze dorpen:

Berg: /

Henis: G. Caproens

Lauw: Baillien

Mal: N. Bellefroid

Neerrepn: Richard Vanheers

Overrepn: P.A. Mommen

Riksingen: W. Smets

's-Herenelderen: /

Tongeren: Joseph Van Der Meer

Widooie: C. Deploige

Jonge veteranen

Het precieze inwonersaantal van onze dorpen in 1815 kennen we niet, maar uit maart 1816 bleven bevolkingsstaten van de dorpen in het voormalige departement van de Nedermaas bewaard. Zij leren ons dat Berg toen 293 inwoners telde, in Henis woonden 261 mensen en in Lauw 743. De inwonersaantallen van de andere gemeenten die nu Tongeren vormen, waren voor Mal 197, voor Neerrepn 155, voor Overrepn 333, voor Riksingen 241, voor 's-Herenelderen 430, voor Tongeren 3700 en voor Widooie 147. Daarvan waren er in Berg 3 die de burgemeester in april 1815 als veteranen uit de legers van Napoleon beschouwde. In Henis waren dat er 10, in Lauw 18, in Mal 9, in Neerrepn 1, in Overrepn 6, in Riksingen 3, in 's-Herenelderen 9, in Tongeren 69 en in Widooie 6.

Naam	Voornaam	Geboorte	°Datum	Dienst	Wapen	Graad	Beroep
Berg							
Gilissen	Lambert	Berg	1787	8 j	1ste huzaren	soldaat	dagloner
Hansen	Jean	Berg	1790	6 j	1ste dragonders	soldaat	
Vrijen	Gisbert	Berg	1791				

Henis							
Carrots	Godfried	Henis	1790	2 j	12de kurassiers	kurassier	knecht
Horten	Lambert	Henis	1792	7 m	gendarmerie	gendarme	landbouwer
Saverijns	Guillaume	Henis	1791	11 m	huzaren	huzaar	dagloner
Saverens	Renier	Henis	1782	7 j	9de kurassiers	kurassier	knecht
Swennen	Henry	Henis	1785	8 j	3de artillerie te voet	kanonnier	timmerman
Swennen	Pierre Joseph	Departement Ourthe	1786	4 j	54ste linie	fuselier	landbouwer
Tits	Jacques	Henis	1792	2 j 1 m	146ste linie	fuselier	landbouwer
Vanhees	Gilles	Henis	1789	2 j	146ste linie	fuselier	landbouwer
Willems	Henrij	Henis	1794	1 j 10 m	8ste kanonniers	kanonnier	landbouwer
Wouters	Henrij	Henis	1794	1 j 4 m	8ste kanonniers	kanonnier	dagloner
Lauw							
Toppet	Jean	Lauw	1787	7 j	10de huzaren	huzaar	landbouwer
Houbrechts	Daniel	Lauw	1788	7 j	3de artillerie te voet	kanonnier	landbouwer
Tomsin	Henri	Lauw	1789	1 m	infanterie	soldaat	landbouwer
Dessers	Pierre	Lauw	1790	1 j 6 m	12de kurassiers	kurassier	knecht
Martin	Arnold	Lauw	1790	3 j 8 m	9de artillerie te voet	kanonnier	herder
Daenen	Joseph	Lauw	1790	1 j 6 m	hospitaalverpleger	verpleger	landbouwer
Vrancken	Louis	Lauw	1791	1 j 3 m	logistiek artillerie		klompenmaker
Kersten	Louis	Awans	1791	1 m	infanterie	soldaat	knecht
Ernes	Lambert	Lauw	1791	1 j 3 m	7de huzaren	huzaar	landbouwer
Vanormelingen	Lambert	Lauw	1792	2 j 4 m	123ste linie	soldaat	landbouwer
Libbot	Pierre	Lauw	1792	9 m	85ste linie	grenadier	kleermaker
Daenen	Guillaume	Lauw	1793	1 j 8 m	108ste linie	soldaat	landbouwer
Toppet	Antoine	Lauw	1793	1 j 8 m	108ste linie	grenadier	smid
Louwet	Jean	Lauw	1793	1 j 4 m	108ste linie	soldaat	dagloner
Dessers	Arnold	Lauw	1793	1 m	infanterie		knecht
Ernes	Lambert	Lauw	1794	1 j 3 m	33ste lichte infanterie	soldaat	landbouwer
Kersten	Chretien	Lauw	1794	1 j 2 m	reservecompagnie	soldaat	knecht
Marechal	Henri	Lauw	1794	1 j 2 m	artillerie	kanonnier	landbouwer
Mal							
Detrez	Jean	Herderen	1794	1 j 4 m	linie	soldaat	dagloner
Michiels	Leonard	Mal	1794	1 j 7 m	8ste kanonniers	soldaat	dagloner
Baer	Jacques	Mal	1793	2 j 6 m	108ste linie	soldaat	dagloner
Houben	Barthelemi	Mal	1791	2 j 4 m	2de bataillon schutters	soldaat	dagloner
Michiels	Jacques	Mal	1790	2 j 1 m	keizerlijke garde	soldaat	knecht

Detrez	Lambert	Mal	1789	7 j 3 m	1ste dragonders	soldaat	dagloner
Jaspers	Jean Gilles	Mal	1789	7 j 3 m	6de dragonders	soldaat	dagloner
Detrez	Nicolas	Mal	1787	2 j 4 m	76ste cohorte	soldaat	dagloner
Bellefontaine	Gilles	Millen	1783	1 j	54ste linie	soldaat	landbouwer
Neerrepn							
Broeders	Henry	Neerrepn	1791	1 j 7 m	8ste huzaren	huzaar	dagloner
Overrepn							
Groutars	Christophe	Koninksem	1786	1 j 6 m	linie	soldaat	dagloner
Heijnen	Hubert	Overrepn	1791	1 j 5 m	keizerlijke garde te paard	grenadier	dagloner
Vanhaeren	Jean	Overrepn	1792				dagloner
Rochus	Guillaume	Overrepn	1794				dagloner
Simons	Herman	Hoeselt	1789	7 j	grenadiers	grenadier	dagloner
Wilmots	Jean	Overrepn	1794	1 j	infanterie	soldaat	dagloner
Riksingen							
Broeders	Jean	Riksingen	1791	2 j 9 m	5de lansen	lansier	landbouwer
Horten	Arnold	Riksingen	1785	6 j	26ste dragonders	dragonder	kuiper
Caproens	Charles	Riksingen	1781	11 j	logistiek artillerie	brigadier	landbouwer
s-Herenelderen							
Bock	Pierre	Kleine-Spouwen	1786	3 j 5 m	14de dragonders	soldaat	dagloner
Dommershausen	Jean Joseph	s-Herenelderen	1792	2 j	4de artillerie	soldaat	smid
Dommershausen	Guillaume	s-Herenelderen	1794	1 j	94ste linie	soldaat	smid
Essers	Pierre	s-Herenelderen	1791	1 j	29ste infanterie	soldaat	timmerman
Fransen	Arnaud	s-Herenelderen	1790	1 j 5 m	dragonders van de garde	soldaat	dagloner
Hansen	Jacques	s-Herenelderen	1791	3 j	genie	soldaat	timmerman
Pitjou	Gerard	s-Herenelderen	1792	3 j	49ste linie	soldaat	kleermaker
Souverijns	Lambert	s-Herenelderen	1792	2 j 6 m	123ste linie	soldaat	dagloner
Thewissen	Adam	Hoeselt	1791	3 j	dragonders	soldaat	landbouwer
Tongeren							
de Collaert	Marie Antoine					kolonel	gepensioneerd
Crooy	Adolf					luitenant	militair
Stevens	Adriaan					officier de santé	
Aerts	Jan				1ste kanonniers		huisbode
Bartmans	Jan Lodewijk				2de genie		
Beaujean	Jozef Hendrik				108ste linie	soldaat	dagloner

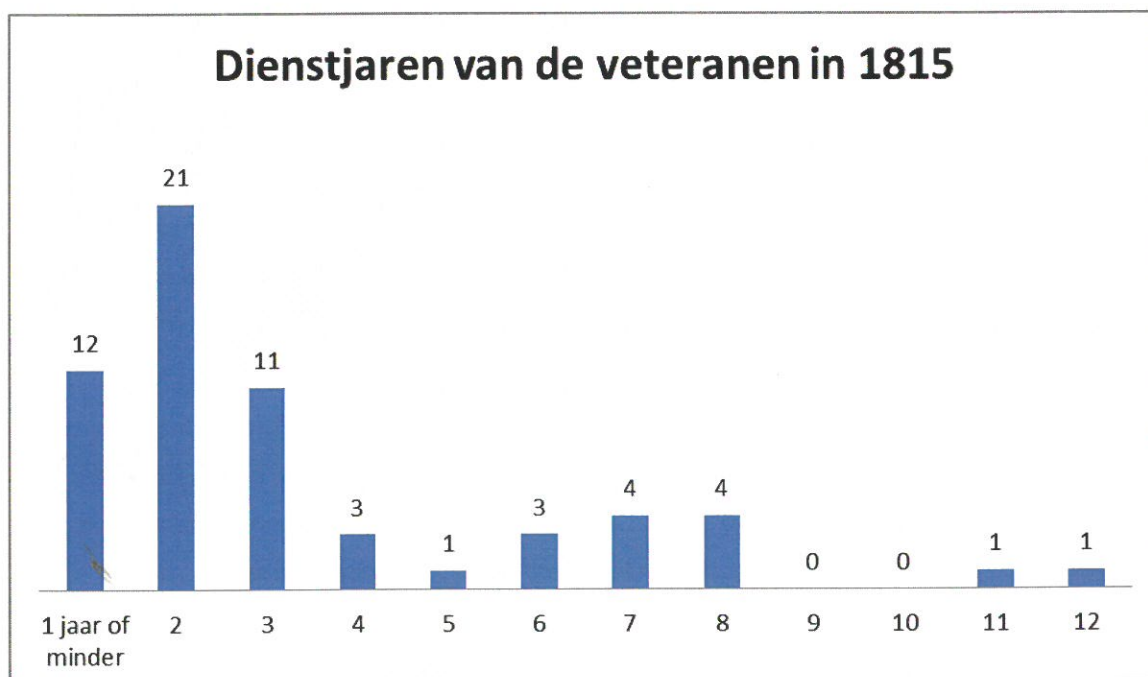
Bellefroid	Willem				94ste linie	soldaat	kleermaker
Bertrand	Lodewijk				155ste linie	soldaat	muzikant
Boul	Toussaint				58ste linie		klompenmaker
Bremans	Erasmus				1ste linie	soldaat	handelaar
Calten	Arnold				146ste linie	soldaat	schoenmaker
Caroli	Jan				4de keizerlijke garde	soldaat	tuinier
Cartenstadt	Arnold				logistiek artillerie	soldaat	smid
Clerinx	Jan				2de karabiniers	karabinier	wever
Copis	Jan				8ste kanonniers		leerlooiersgezel
Courrier	Peter				gendarmerie	gendarme	handelaar
Demuny	Jan				artillerie van de garde	soldaat	messenmaker
Driesen	Jan				28ste linie	soldaat	dagloner
Driesen	Jeroen					soldaat	dagloner
Dumoulin	Jozef				3de linie	soldaat	dagloner
Ernotte	Mathias				100ste linie	soldaat	kleermaker
Esters	Clement				95ste linie	soldaat	tuinier
Goffinet	Hendrik					soldaat	dagloner
Goffinet	Nicolaas				146ste linie	soldaat	handelaar
Guskens	Jan				27ste jagers te paard	soldaat	huisbode
Haskart	Lodewijk				108ste linie	soldaat	kuiper
Hestermans	Jan				106de linie	soldaat	bakkersgezel
Honjoulle	Adriaan Godfried				94ste linie	soldaat	schrijver
Houbart	Hendrik				123ste linie	soldaat	dagloner
Jacobs	Mathias				95ste linie	soldaat	bakker
Jeurgen	Willem				19de linie	soldaat	voerman
Laquaie	Arnold				jagers te paard	soldaat	dagloner
Labhay	Gilis Lambert				gendarmerie	gendarme	rentenier
Lacoque	Arnold				108ste linie	soldaat	voerman
Malaise	Hendrik Jozef				85ste linie	soldaat	dagloner
Malaise	Willem				artillerie	soldaat	landbouwer
Neven	Frans				108ste linie	soldaat	dagloner
Neven	Maarten				14de kurassiers	kurassier	timmerman
Nihoul	Paul				146ste linie	soldaat	herbergier
Nys	Hendrik					soldaat	dagloner
Pietersem	Antoon				7de huzaren	huzaar	schoenmaker
Plugers	Adam				12de linie	soldaat	pruikenmaker
Plugers	Arnold				37ste linie	soldaat	wever
Plugers	Hubert				6de bataillon veteranen	soldaat	brouwersgezel
Portugaels	Jan					soldaat	bakker

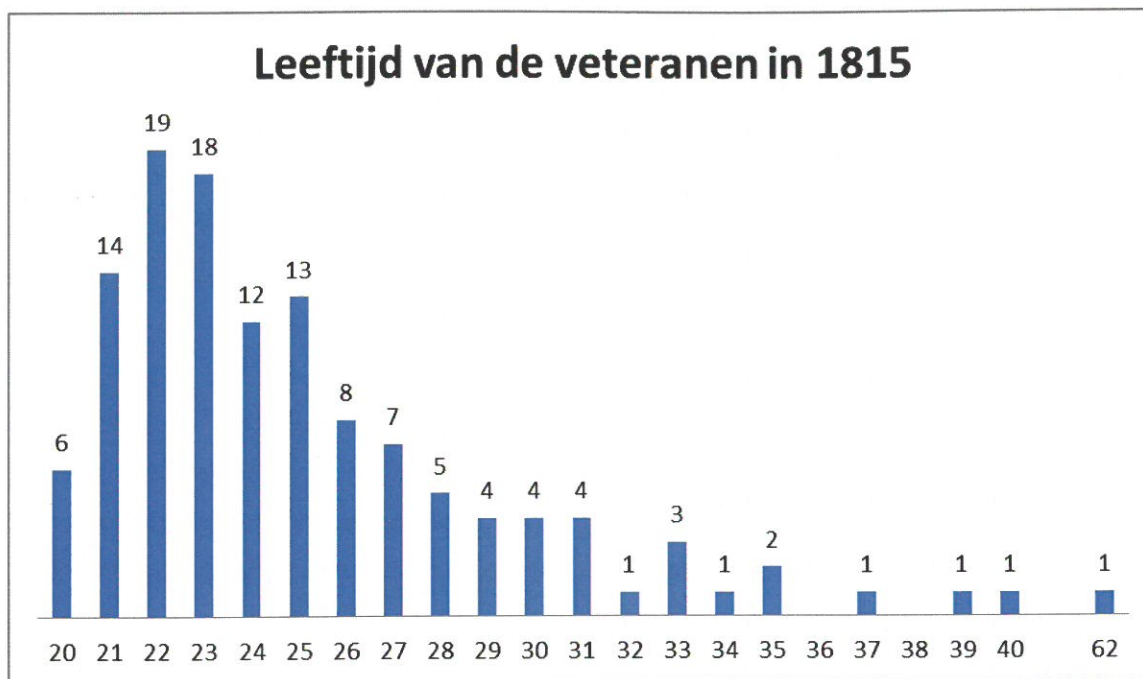
Raskin	Jan				108ste linie	soldaat	schoenmaker
Recolet	Bartholomeus					soldaat	dagloner
Reynaers	Frans				genie	soldaat	timmerman
Requillé	Jan				108ste linie	soldaat	voerman
Sanders	Gerard				108ste linie	soldaat	timmerman
Schoeffier	Frans				108ste linie		verver
Smeets	Jacob				7de huzaren	huzaar	kleermaker
Stadsmolder	Karel				28ste lichte infanterie	soldaat	witter
Stoffels	Christophe				146de nationale garde		dagloner
Stoffels	Frans				108ste linie	soldaat	
Stordeur	Thomas				119de linie		huisbode
Swalbours	Jan				9de kanonniers	kanonnier	dagloner
Swerts	Jan					soldaat	dagloner
Swerts	Leonard				artillerie logistiek	soldaat	bakker
Vandenbosch	Pieter Nicolaas				1ste huzaren	huzaar	brouwer
Vandermeer	Willem				108ste linie	soldaat	werkman
Vandervelpen	Filips Robert				keizerlijke garde	soldaat	bakker
Vandyck	Jan				94ste linie	soldaat	landbouwer
Vanvinqueroeye	Peter				37ste linie	soldaat	kleermakersgezel
Vrindts	Mathias				96ste linie	soldaat	slotenmaker
Willems	Jozef				123ste linie	soldaat	schoenmaker
Willems	Lodewijk				105de linie	soldaat	timmerman
Wolfs	Engel				grenadiers te paard	grenadier	dagloner
Wynandts	Paul				37ste linie	soldaat	zonder beroep
Widooie							
Haling	Jean	Widooie	1780	12 j	infanterie	soldaat	knecht
Lahaye	Martin	Widooie	1788	6 m	infanterie	soldaat	herder
Pirlot	Jean	Widooie	1786	6 j	dragonders	soldaat	smid
Proesmans	Hubert	Piringen	1788	niet			timmerman
Stordeur	Thomas	Widooie	1784	4 j 6 m	infanterie	soldaat	knecht
Wynands	Jean	Widooie	1792	7 m	infanterie	soldaat	knecht

Voor Tongeren zelf weten we niet hoelang de veteranen in dienst geweest waren, maar voor de dorpen wel. Er waren grote verschillen in de aantallen dienstjaren van de veteranen. Henri Tomsin, Arnold Dessers en Louis Kersten van Lauw hadden er al na een maand de brui aan gegeven en waren gedeserteerd. Aan de andere kant van het spectrum stonden Jean Haling uit Widooie, die twaalf jaren voor Napoleon en voor Frankrijk gestreden had, en Charles

Caproens uit Riksingen die daar met elf jaren dienstdaag amper voor moest onderdoen. Lambert Gilissen uit Berg en Henry Swennen uit Henis hadden acht jaren in dienst van Napoleon van het ene slagveld in Europa naar het andere gemarcheerd. Zes anderen hadden 7 jaar dienst in het Franse leger overleefd. In totaal weten we van 61 *veteranen* uit de dorpen rond Tongeren hoelang zij in het Franse leger gediend hebben. Ruim de helft van hen, 33 van de 61, hadden een dienstdaag van twee jaar of minder achter de rug. 12 veteranen waren niet langer dan een jaar in dienst geweest.

Van 125 *veteranen* uit Tongeren en de dorpen weten we op basis van de lijsten van hun burgemeesters hoe oud zij waren in april 1815. Zes van hen waren niet ouder dan twintig. De meerderheid – 67 van de 125 – was 23 of jonger. Beduidend weinig waren ouder dan 25. Voorts toont de grafiek met de leeftijden van de veteranen aan dat er minder soldaten van de oudere lichtingen hun avonturen in het spoor van Napoleon overleefd hebben dan uit de jongere lichtingen. Slechts vijftien veteranen waren ouder dan 30, onder hen de 62-jarige gepensioneerd kolonel de Collaert. De overlevingskansen voor de jongens die zich in het Franse leger lootten, waren dus laag. Erg laag. De tabel met de dienstdaag geeft hetzelfde beeld. De meerderheid van de mannen die hun dienstdaag overleefden en waarvan we weten hoelang ze bij het leger geweest zijn, waren na korte tijd gedeserteerd of hadden er niet meer dan twee jaren in het leger op zitten.

Wanneer de burgemeesters de omstandigheden vermelden waarin de veteranen het Franse leger verlaten hebben, dan blijkt dat een groot aantal van hen zonder meer gedeserteerd zijn of krijgsgevangen genomen zijn en door de geallieerden naar huis gestuurd.

De meeste veteranen, zeker zij die drie jaar of meer in het leger achter de rug hadden, hadden tijdens hun volwassen leven weinig anders gekend dan het kazerneleven, de eindeloze marsen door vijandig gebied tot in de uithoeken van Europa, en de onvoorstelbaar bloederige veldslagen.

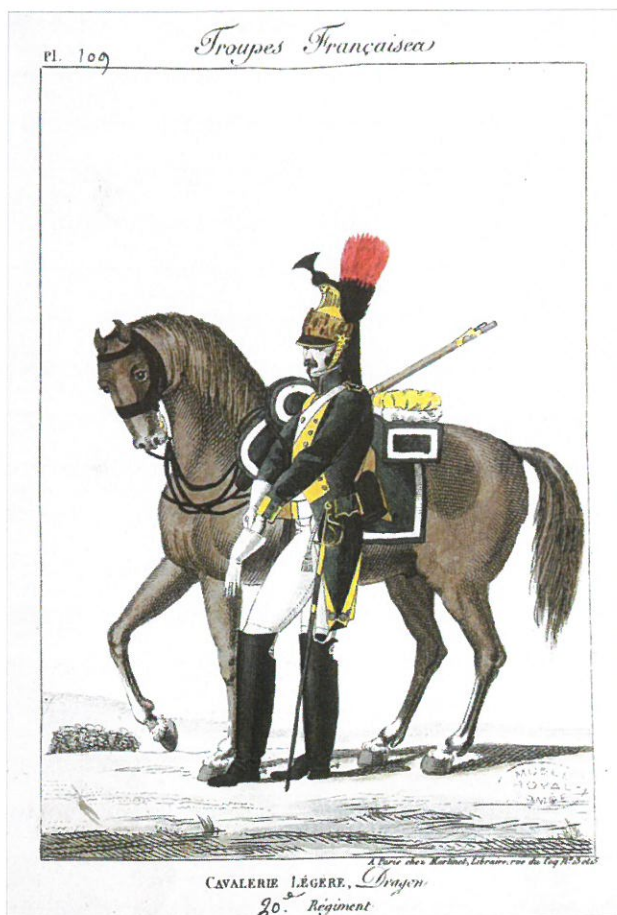
Van 130 *veteranen* wisten de burgemeesters welke functie zij in het leger hadden uitgeoefend. Slechts twee van hen, beiden uit Tongeren, hadden de graad van officier bereikt. Marie Antoine de Collaert had het tot kolonel gebracht en Adolf Crooy was luitenant geweest. Adriaan Stevens, werd *officier de santé* genoemd, maar of hij werkelijk officier was of een enkel een verantwoordelijke functie bekleedde in een militair hospitaal, is niet duidelijk. Charles Caproens uit Riksingem, die elf jaar in het Franse leger gediend had, had het tot brigadier, en dus tot onderofficier gebracht. De overigen hadden als gewone soldaat gevochten. Van 120 voormalige militairen wisten de burgemeesters te melden bij welk legeronderdeel zij actief geweest waren. 66 van hen hadden als gewone infanterist in een linieregiment gevochten, terwijl vier anderen deel zouden hebben uitgemaakt van een garderegiment. Jan Guskens en Arnold Laquaie uit Tongeren hoorden met hun eenheden Jagers te Paard bij de verkenners. Zeven veteranen hadden deel uitgemaakt van een regiment

dragonders, een eenheid die zich te paard verplaatste maar te voet vocht, en die ook bij de infanterie gerekend werd. Arnaud Fransen uit 's-Herenelderen zei tot de elite-eenheid van de dragonders van de garde behoort te hebben. Hubert Heijnen uit Overrepen hield het bij een niet nader genoemde garde-eenheid te paard. Acht huzaren en één lansier hoorden bij de lichte cavalerie. Godfried Carrots en Renier Saverens uit Henis, Pierre Dessers uit Lauw en Maarten Neven uit Tongeren hadden bij de kurassiers gediend, de zwaar bewapende en gepantserde cavalerie. Lambert Horten uit Henis en Peter Courrier en Gillis Labhay uit Tongeren waren bij de gendarmerie geweest. Herman Simons uit Overrepen en Engel Wolfs uit Tongeren waren bij de grenadiers geweest, een eenheid die zich specialiseerde in het gebruik van granaten en die vooral bekend is van de berenmutsen die bij het uniform hoorden. Voorts waren er zeventien mannen die bij de artillerie gevochten hadden, terwijl Jacques Hansen uit 's-Herenelderen, Jan Lodewijk Bartmans uit Tongeren en de eveneens uit Tongeren afkomstige 40-jarige Frans Reynaers bij de genie gediend hadden.

De burgemeesters kenden ook de beroepen die de teruggekeerde militairen in hun dorp uitoefenden. Hier valt een groot verschil op tussen Tongeren zelf enerzijds en de dorpen anderzijds. In de dorpen telden de burgemeesters 21 dagloners, 18 landbouwers, 10 knechten, 4 timmerlieden en 4 smeden. In Lauw en in Widooie was er telkens één veteraan als herder aan de slag: wellicht hoedden zij de schapen of de varkens van hun dorpsgenoten. Voorts troffen zij onder de veteranen twee kleermakers, een klompenmaker en een kuiper aan. Wellicht bedoelden de burgemeesters met *landbouwer* iemand die zelf een boerderijtje uitbaatte of die meewerkte op de boerderij van zijn familie, terwijl *knechten* op andermans boerderij werkten. Terwijl de mannen die als hoeveknecht aan de slag konden een betrekkelijke bestaanszekerheid hadden weten te verwerven, was dat anno 1815 voor *dagloners* of *arbeiders* niet het geval. Onder meer Lambert Gilissen uit Berg, Lambert Detrez en Jean Gilles Jaspers uit Mal moesten in 1815 als dagloners aan de slag. Lambert Gilissen was ondertussen 28. Hij had acht jaren legerdienst achter de rug en als huzaar had hij met het Franse leger in alle hoeken van Europa de dienst uitgemaakt. Detrez en Jaspers waren in 1815 beiden 25 jaar oud en hadden ruim zeven jaar lang als dragonders bewezen tot de beste vechtersbazen van Europa te behoren. Het verhaal van de 26-jarige Herman Simons, die na zeven jaar bij de grenadiers gevochten te hebben in 1815 als dagloner in Overrepen moest zien te overleven, was gelijkluidend. Na de nederlaag van Napoleon in Leipzig in oktober 1813, de smadelijke aftocht richting Parijs, de vernedering van de troonsafstand van hun keizer en diens verbanning naar Elba, moesten zij – net als zoveel andere lotgenoten – in 1815 als dagloners in Heers en omgeving her en der op de boerderijen om werk gaan schooien. In de perioden dat het veld geploegd of ingezaaid moest worden, in de hooitijd, in de oogsttijd en gedurende een aantal weken in de winter, als het graan gedorst werd, was er

voor dagloners wellicht wel werk te vinden. Even vaak echter zal er in hun dorp niet voor ieder van hen werk – en dus eten – te vinden geweest zijn ...

In Tongeren was er beduidend meer diversiteit tussen de beroepen van de veteranen. Van de 65 mannen waarvan de burgemeester het beroep kende, waren er 39 die een zelfstandig beroep uitoefenden of meehielpen als bakker (5), timmerman (4), schoenmaker (4), kleermaker (4), handelaar (3), voerman (3), brouwer (2), wever (2), muzikant (1), klompenmaker (1), smid (1), leerlooier (1), messenmaker (1), kuiper (1), schrijver (1), herbergier (1), pruikenmaker (1), verver (1), witter (1) of slotenmaker (1). Eén veteraan rentenierde en de 62-jarige voormalige kolonel kreeg een pensioen. Twee Tongerse veteranen waren als landbouwer aan de slag. Zes anderen hadden een dienstbetrekking gevonden als huisbode (3), tuinier (2) of werkman (1). De 23-jarige voormalige luitenant leek in het leger zijn roeping gevonden te hebben en had opnieuw dienst genomen, nu in het Nederlandse leger. Maar ook in Tongeren waren er vijftien veteranen die niets beters vonden dan als dagloner hun arbeid te verhuren.

Een dragonder en een gendarme.

A Paris chez Martinet-Labrousse, rue de la Harpe 127.
Cuirassier.
127. Régiment.

Een kurassier.

Samenvattend

In 1816 telden Tongeren en de gemeenten Berg, Henis, Lauw, Mal, Neerrepen, Overrepen, Riksingem, 's-Herenelderen en Widooie samen 6500 inwoners, waarvan er in april 1815 134 veteranen waren uit de legers van Napoleon. 2 % van de bevolking, of ruim 4 % van de mannelijke bevolking, of nog - ruw geschat - ruim 7 % van de volwassen mannen, had in het Franse leger gediend. De veteranen vormden in april 1815 in het huidige Tongeren geen overgroot, maar toch een betekenisvol deel van de bevolking.

Hoewel de lijsten die de burgemeesters opstelden een goed beeld geven van het aantal, de leeftijd en tot op zekere hoogte van het wedervaren van de veteranen tot april 1815, blijven veel vragen onbeantwoord. Wat hebben deze mannen later nog van hun leven gemaakt? En hoeveel mannen uit onze dorpen vochten in de jaren 1795-1814 in het Franse leger en keerden niet terug? Waar zijn zij achtergebleven? Wie zijn gesneuveld?